

Znanost i religija u samostalnoj Hrvatskoj

Kutleša, Stipe

Source / Izvornik: **Nova prisutnost : časopis za intelektualna i duhovna pitanja, 2015, XIII, 84 - 92**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:261:539001>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-22**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Institute of Philosophy](#)

Znanost i religija u samostalnoj Hrvatskoj*

Stipe Kutleša**

stipekutlesa1@mail.com

I.

Odnos znanosti i religije u hrvatskom društvu u samostalnoj Hrvatskoj velikim je dijelom posljedica naslijeđenog stanja prije samostalnosti države tako da se može govoriti o duhovnom i realnom kontinuitetu. Raspadom društvenog i političkog sustava bivše neprimordne tvorevine Jugoslavije nije se raspao mentalitet bivših vladajućih struktura.¹

Znanost, kao i gotovo sve drugo, bila je u Jugoslaviji i Hrvatskoj uvjetovana društvenom i političkom situacijom. Marksistička i komunistička ideologija činile su osnovu političkog sustava. Dok su se komunistički ideolozi i vlastodršci pozivali na znanost kao temelj razvitka društva, religija se smatrala štetnom za pojedinca i društvo pa je stoga bila prešućivana, omalovažavana, prezirana i onemogućavana. Istina je da je formalno bila dopuštena, ali u društvu ne samo da nije uživala ugled nego vjernici nisu bili ravnopravni i bili su državljani drugoga reda. Religija je bila svedena na privatnu stvar i bila je zatvorena u samostane i druge vjerske prostore. Od svih religija najlošije se gledalo na katolike i na Katoličku crkvu iz više razloga. Katolička je crkva u hrvatskom narodu bila najbrojnija, većina pripadnika hrvatskog naroda izjašnjavali su se vjericima katolicima te je posve razumljivo bilo očekivati da će biti na udaru protuhr-

* Ovo je izmijenjeno izlaganje naslovljeno *Science-religion relations in the Croatian society before and after 1990* koje je održano u Rimu, 6.-9. studenog 2014. na International workshop twenty-five years after the fall of the Berlin wall pod naslovom: Science and Christian faith in post-cold war Europe. A comparative analysis.

**Dr. sc. Stipe Kutleša, radi u Institutu za filozofiju u Zagrebu, član je Studijske grupe Znanost i duhovnost Sveučilišta u Zagrebu.

¹ Usp. Davor MARIJAN, *Slom Titove armije. Jugoslavenska narodna armija i raspad Jugoslavije 1987.-1992*, Zagreb, Golden marketing – Tehnička knjiga, Hrvatski institut za povijest, 2008; Zdenko RADELIĆ, *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991. Od zajedništva do razlaza*, Zagreb, Školska knjiga – Hrvatski institut za povijest, 2008; Josip GLAURDIĆ, *Vrijeme Europe. Zapadne sile i raspad Jugoslavije*, Zagreb, Mate, 2011; Davorin RUDOLF i dr. (ur.), *Nastanak suvremene države Hrvatske i dvadeseta obljetnica njezina utemeljenja. Zbornik radova*, Zagreb, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2012.

vatskom i protukatoličkom političkom komunističkom establišmentu. Drugi je razlog što su većina Hrvata katolika bili pristaše ili simpatizeri Nezavisne Države Hrvatske koja je, navodno, surađivala s komunistima neprijateljskim ustaškim režimom.²

Tzv. »narodna vlast« je počela progone vlastitog naroda (ako ga je uopće smatrala svojim narodom). Progonjeni su i ubijani katolički laici, ali i pripadnici drugih vjeroispovijesti, a posebno katolički klerici. Neprijateljstvo prema Katoličkoj crkvi kulminiralo je procesom protiv zagrebačkog nadbiskupa i kardinala Alojzija Stepinca (1898-1960).³ Posljedica svega toga bilo je velik broj protjeranih ljudi u zemlje zapadne Europe. Komunističkom režimu ni to nije bilo dosta nego je ubijao hrvatske iseljenike u europskim i izvaneuropskim zemljama. Čelnici komunističkog režima bili su naručitelji i izvršitelji ubojstava.⁴ Za ta ubojstva na teritoriju drugih zemalja u Hrvatskoj nitko do danas nije procesuiran.

II.

Komunistička ideologija preuzela je kontrolu nad odgojem i obrazovanjem, školama, sveučilištem, znanosti i njezinim institucijama. Neki su akademici degradirani samo zato što su bili u upravnim strukturama Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. U znanosti i kulturi zavladao je sovjetski model.

Budući da je najveći broj najuglednijih hrvatskih intelektualaca smaknut ili je pobjegao u inozemstvo, u Hrvatskoj je ostalo nedovoljno obrazovanih ljudi koji su mogli nositi sustav odgoja, obrazovanja i znanosti. Stoga je komunistički sustav zadržao neke stare kadrove i svim sredstvima ih je nastojao iskoristiti, ali tako da ih je pokušao ideološki preodgojiti. Ucjene nisu bile rijetka metoda preodgoja. Radi društvenog položaja i karijere, neki su postali članovi Komunističke partije, kasnije Saveza komunista: neki iz nužde, a neki i iz uvjerenja. U društvu se počeo stvarati komunističko-marksistički sloj ideologizirane inteligencije.⁵

² Usp. Miroslav AKMADŽA, *Katolička crkva u komunističkoj Hrvatskoj 1945.-1980.*, Zagreb, Slavonski Brod, Despot infinitus, Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2013.

³ Usp. Ivan MUŽIĆ, *Alojzije Stepinac*, Split, 2013.

⁴ Usp. Berislav JANDRIĆ, *Hrvatska pod crvenom zvijezdom. Komunistička partija Hrvatske 1945.-1952. Organizacija, uloga, djelovanje*, Zagreb, Srednja Europa, 2005; Josip JURČEVIĆ, *Crna knjiga komunizma u Hrvatskoj (zločini jugoslavenskih komunista u Hrvatskoj 1945. godine)*, Počasni bleiburški vod. Zagreb – Beč – Melbourne, Dokumentacijsko informacijsko središte, Institutum Historicum Croaticum, Croatian Herald, 2006; Vladimir GEIGER, *Josip Broz Tito i ratni zločini. Bleiburg – Folksdojčeri*, Zagreb, Hrvatski institut za povijest, 2013.

⁵ Usp. Magdalena NAJBAR – AGIČIĆ, *Kultura, znanost, ideologija*, Zagreb, Matica hrvatska, 2013.

Marksističko-komunistička, lenjinistička, staljinistička filozofija imala je ulogu opravdavanja postojećeg društvenog poretka. Pritom se nije ni na tren pomislilo da je filozofija bila upregnuta u marksističko-komunistička kola. Ali kritika na filozofiju kao »sluškinju teologije« u srednjem vijeku nije manjkalo.

Nakon 1953. staljinizam više nije bio službena jugoslavenska ideologija.⁶ To se očitovalo i u službenoj promjeni kursa na filozofskoj i ideološkoj sceni. Skupina filozofa iz tzv. zagrebačke škole filozofije prakse (*Praxis* filozofije), okupljenih oko časopisa *Praxis* (1964-1974),⁷ smatrali su sebe izvornim predstavnicima filozofije marksizma i predstavljali su se kao napredni kritičari društvene i političke stvarnosti, a zapravo su bili ortodokсни marksisti, a najveći broj od njih i pravi ideolozi. Oni su uglavnom vodili dijalog samo između sebe, a dijaloga s drugima nije bilo, pogotovo ne s religijom jer je marksizam smatrao da je religija »opijum za narod« i kao takva nije bila dostojan predmet filozofske rasprave. Pitanja kojima su se praksisovci bavili bila su pitanja ljudske slobode, prakse, revolucije, otuđenja i dr. *Praxis* filozofija izazvala je u nekim europskim ljevičarskim krugovima veliku pozornost, čak bi se moglo reći da je bila i popularna.

III.

Počeci dijaloga između filozofije i religije uslijedili su nakon Drugoga vatikanskog koncila (1962-1965).⁸ Da bi se pokazali otvorenim i tolerantnim marksistički su filozofi pokazivali spremnost na dijalog s teozozima. Najpoznatija i do tada jedina javna rasprava između marksističkog i ateističkog filozofa Branka Bošnjaka (1923-1996) i katoličkog teologa, kasnije pomoćnog biskupa zagrebačkog, isusovca Mije Škvorca (1919-1989), održana je na Studentskoj tribini Zagrebačkog sveučilišta 28. ožujka 1967. pred oko 2500 studenata.⁹ To je bio tada važan događaj koji je utjecao na odnos znanosti, filozofije, teologije i vjere, a i na kasniju političku i kulturnu atmosferu u Hrvatskoj, tj. na Hrvatsko proljeće. Nakon javne rasprave dvije godine poslije objavljena je knjiga *Marksist*

⁶ Usp. Katrin BOECKH, Vjerski progoni u Jugoslaviji 1944.-1953. Staljinizam u titoizmu, *Časopis za suvremenu povijest*, 38 (2006) 2, 403-431.

⁷ Usp. Gerson S. SHER, *Praxis: Marxist Criticism and Dissent in Socialist Yugoslavia*, Bloomington, Indiana University Press, 1977; Oscar GRUENWALD, *The Yugoslav search for man. Marxist humanism in contemporary Yugoslavia*, South Hadley, MA, J. F. Bergin Publishers, 1983; Gajo PETROVIĆ, *Praksa/istina*, Zagreb, Kulturno-prosvjedni sabor Hrvatske i »Kulturni radnik«, 1986.

⁸ Usp. Giuseppe ALBERIGO, *Kratka povijest Drugog vatikanskog koncila (1959.-1965)*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2008; Knut WENZEL, *Mala povijest Drugoga vatikanskog koncila*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2008.

⁹ Usp. Ivan ŠESTAK, Borna JALŠENJAK, Škvorc o marksizmu, *Vrhbosnensia. Časopis za teološka i međureligijska pitanja* 14 (2010) 2, 341-371.

i kršćanin (1969) tj. dijalog Bošnjaka i *Škvorca*.¹⁰ Prije toga je Bošnjak napisao knjigu *Filozofija i kršćanstvo* (1966), a poslije toga knjigu *Grčka filozofska kritika Biblije: Kelsos contra apologeticos* (1971).

S katoličke strane je još nekoliko filozofa i teologa kasnije vodilo polemiku o kršćanstvu, religiji, filozofiji i znanosti: to su bili Kvirin Vasilj (1917-2006), Tomo Vereš (1930-2002), Vjekoslav Bajsić (1924-1994) i neki drugi.¹¹

IV.

Desetljeće prije raspada Jugoslavije politička situacija je u Hrvatskoj postajala liberalnija, ali pitanja odnosa znanosti i religije nisu bila u središtu pozornosti. Religiozni ljudi i znanstvenici mogli su slobodnije iskazivati svoju vjeru, dok ateisti nisu posebno isticali svoj ateizam. Stvaranjem samostalne Hrvatske religija je u društvu i službeno dobila pravo javnosti. U školski sustav uveden je vjeronauk kao izborni školski predmet. Slom marksističke filozofije otvorio je mogućnosti za pluralizam različitih pristupa. Religija više nije smatrana nečim nepoželjnim niti štetnim u društvu. Ne samo da nije bilo napetosti između Katoličke crkve u Hrvatskoj i države nego su one postali ravnopravni partneri u dijalogu.

Kada je nakon 2000. godine u Hrvatskoj došlo je do velike političke promjene, započela je »detuđmanizacija« društva i s lijeve i desne strane. Na vlast su došli reformirani komunisti i neokomunisti koji su se prije bili kamuflirali u neoliberalne i uvukli se u sve političke strukture pa i u najdesnije političke stranke, dijelom da ih razbiju, a dijelom da, ako je moguće, prigrabe glavne pozicije gdje god se to moglo. Otvorena »detuđmanizacija« društva imala je za cilj da prvoga predsjednika države i sve što je bilo s njim u vezi prikažu u krivom svjetlu da bi time sebi otvorili slobodan put prema privatizaciji, pljački, korupciji, lopovluku, nemoralu, osiromašenju, nezaposlenosti, depopulaciji, iseljavanju – drugim riječima programiranom uništavanju Hrvatske kao države i hrvatskog naroda.¹² Sotonizacija svega hrvatskoga kulminira u izjednačavanju krivnje agresora (Srbije i Jugoslavenske armije) i žrtve (Hrvatske) u Domovinskom ratu. Zato se rat proglašava građanskim, a ne osvajačkim. Postupci svih predstavnika neokomunističke vlasti, sastavljene od gorljivih pristaša komunizma i titoizma, pokazuju silan poriv za restauracijom propale ideologije i ponovnom uspostavom »nove

¹⁰ Usp. Boris GUNJEVIĆ, Sukob na teološkoj ljevici. Ili marksist i kršćanin ponovno u dijalogu nakon četrdeset godina, *Filozofska istraživanja*, 28 (2008) 3, 649-656.

¹¹ Usp. Kvirin VASILJ, *Filozofija i kršćanstvo*, Zagreb, 1965; Kvirin VASILJ, *Marksizam i kršćanstvo*, München – Barcelona, Knjižnica Hrvatske revije, 1976; Tomo VEREŠ, *Filozofsko-teološki dijalog s Marxom*, Zagreb, FTI, 1973, ²1981, Tomo VEREŠ, *Razmišljanja jednog kršćanina. Stazama suglasja razuma i vjere*, Zagreb, HKD Sv. Jeronima, 2000; Josip OSLIĆ, Religija i znanost u djelu Vjekoslava Bajsića, *Filozofska istraživanja*, 27 (2007) 2, 295-305.

¹² Usp. Zdravko Tomac, Pledoaje za istinu o dr. Franji Tuđmanu, *Kolo* 19 (2010) 3-4, 150-180.

pravednosti« (»crvenjenje Hrvatske« i sl.). Stoga i ne može čuditi da vlastodršci ne žele, a to do danas nisu ni učinili, osuditi komunističke zločine niti priznati komunizam kao totalitarni sustav, iako je Hrvatski sabor 2006. godine donio deklaraciju o osudi komunističkih zločina od 1945. do 1990. godine. Iste te godine Vijeće Europe također je donijelo rezoluciju o osudi komunističkih zločina.¹³ Umjesto toga u Hrvatskoj se komunističke zločine nastoji zaštititi svim sredstvima pa čak i po cijenu promjene Ustava i zakona Republike Hrvatske.

Čitav taj kontekst pogodio je obnovi »slavne« prošlosti, žalu za propalom državom, povratku ideološkim podjelama, napadima na one slojeve pučanstva koje su najviše zaslužne za samostalnost hrvatske države i sl. Kada lustracija nije provedena, krenulo se u ofenzivu, tj. veličanje komunističkih vođa, posebno Josipa Broza Tita, koji je prema europskim znanstvenim istraživanjima ubrojen među deset najvećih zločinaca 20. stoljeća, zaštiti komunističkih ubojica, prisvajanju pozicija u društvu, destrukciji obitelji, destrukciji školskog sustava obrazovanja, omalovažavanju vjernika i napadima na vjeru i Katoličku crkvu, uništavanju njezinih objekata, širenju i propagandi ateizma i sl.¹⁴ Sve je to rezultiralo napetošću između religije (vjere) i državnih struktura koje opet instrumentaliziraju znanost u svoju korist.

U Hrvatskoj se svim silama nastoji donijeti zakone, i to u svim segmentima društva, koji bi poduprli takve destrukcije. Primjeri za to su Obiteljski zakon i uvođenje zdravstvenog odgoja u škole s vrlo liberalnim programom seksualnog odgoja i preodgoja.¹⁵ Taj program je trebao osigurati ukidanje vjerskog odgoja u školama. Da bi se taj program mogao provesti trebalo ga je prikazati kao znanstveno utemeljen. Žustre rasprave vođene su oko pitanja seksualnog odgoja u školama, legaliziranja LGBT zajednica, problemima obitelji, ljudskih prava (manipulacije vlasti s referendumima) i sl. Vlast je inscenirala i neprestano inscenira ideološki i medijski rat u Hrvatskoj koji još traje i koji stvaranjem i potenciranjem podjela uništava hrvatsko narodno biće i prijeti propasti države.

¹³ *Resolution 1481*, (2006) <http://assembly.coe.int/Mainf.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta06/Eres1481.htm> (05.02.2015).

¹⁴ Usp. Jure ZOVKO, *Predsjedniče, Drug Tito je ipak bio zločinac* (14.12.2014), <http://direktno.hr/en/2014/kolumne/4760/Predsjedni%4%8de-Drug-Tito-je-ipak-bio-zlo%4%8dinac.htm> (05.02.2015); Ina VUKIĆ, *Josip Broz Tito – embodiment of communist crimes* (03.07.2012), <http://inavukic.com/2012/07/03/josip-broz-tito-embodiment-of-communist-crimes/> (05.02.2015).

¹⁵ Usp. Valentin POZAIĆ, *Zdravstveni odgoj ili indiktrinacija ideologije homoseksualizma, Obnovljeni život* 68 (2013) 2, 263-270; *Zdravstveni odgoj u Hrvatskoj*, http://hr.wikipedia.org/wiki/Zdravstveni_odgoj_u_Hrvatskoj (05.02.2015); Drago HEDL, *Sex Education in Croatia. The war between the Church and government* (04.02.2013) <http://www.balcanicaucaso.org/eng/Regions-and-countries/Croatia/Sex-Education-in-Croatia.-The-war-between-the-Church-and-government-129226> (05.02.2015); Ivica MATULIĆ, *Zdravstveni odgoj* (23.01.2013), <http://www.don-ivica.net/index.php/razno/58-drustvena-pitanja/715-zdravstveni-odgoj> (05.02.2015); Ina Vukić, *Croatia. Sex Education Causes Calamitous Rift in Society* (14.01.2013) <http://inavukic.com/2013/01/14/croatia-sex-education-causes-calamitous-rift-in-society/> (05.02.2015); <http://www.interights.org/croatia-sex-ed/index.html>.

Zoran primjer ideološke borbe i izazivanja mržnje je i netrpeljivosti je gostovanje američke znanstvenice Judith Reisman u Hrvatskoj.¹⁶ Ona je razotkrila pseudoznanstvene teze Alfreda Kinseyja (1894-1956), koji je svoja »znanstvena« istraživanja o spolnoj orijentaciji, tj. o tzv. dječjem orgazmu temeljio na iskazima osuđenih pedofila. Ta akademski korektna predavanja o seksualnom i zdravstvenom odgoju izazvala su u Hrvatskoj političke i društvene podjele. Umjesto tolerantnog akademskog dijaloga, Reisman je na jednom zagrebačkom fakultetu bila verbalno vrlo nepristojno napadnuta od strane studenata, nekih profesora pa i samoga dekana koji je trebao biti gostoljubiv i pristojan domaćin. Bilo je malo (ako uopće) iznošenja argumenata *pro et contra*. Umjesto toga nekulturno, neakademsko i protucivilizacijsko ponašanje. Mediji su sustavno etiketirali gospođu Reisman kao »kontroverznu« znanstvenicu samo zato što ona osporava neke liberalne dogme u području seksualnosti i zdravstvenog odgoja.

Da ta pseudokritika nije na mjestu pokazuje činjenica da znanstveni ugled dr. Reisman u Americi nitko nije doveo u pitanje.¹⁷ Ideološki orijentirani hrvatski znanstvenici zaboravili su upozoriti na činjenicu da su mnogi njihovi kolege svoj znanstveni status stekli zahvaljujući političkoj podobnosti, a ne na temelju pravih znanstvenih kriterija. To nije čudno jer oni, u skladu s komunističkim i neoliberalnim naslijeđem, i znanost smatraju za ideološku dogmu. Umjesto da znanost vide kao sustav koji se mora neprestano preispitivati i kritizirati, postkomunistički znanstvenici teško se odriču komunističke i neoliberalne ideologije i robuju fenomenu mentalne ovisnosti o društvenom naslijeđu. Oni nekritički polažu pravo na apsolutnu istinu i to u ime znanosti.

U Hrvatskoj je naslijeđeno postkomunističko viđenje znanosti kao ideološke dogme (marksizam, lenjinizam, titoizam, *Praxis* filozofija), pa nije čudno da se i danas uskraćuje pravo glasa onome tko ne misli u skladu s liberalnim dogmama. U Hrvatskoj još uvijek nisu ostvarene društvene i mentalne pretpostavke za dijalog između znanosti i religije. Dogmatski um jednog dijela znanstvene elite pod utjecajem totalitarnog mentaliteta nastoji zadržati monopol nad znanstvenom istinom.

Dokaz za to pruža Društvo za promicanje znanosti i kritičkog mišljenja u Hrvatskoj.¹⁸ Društvo čine agresivni novi ateisti i anarhisti. Oni su otvoreno i

¹⁶ Usp. Henry MAKOW, *Exposing Sex Ed, Judith Reisman Causes Storm in Croatia* (19.02.2013), <http://henrymakow.com/2013/02/reisman.html> (05.02.2015); <http://www.scribd.com/doc/232018311/Dr-Judith-Reisman-in-Croatia-2014> (50.02.2015).

¹⁷ Usp. Dr. Judith Reisman, *Biography*, www.liberty.edu/law/index.cfm?PID=26321 (05.02.2015); www.drjudithreisman.com/ (05.02.2015).

¹⁸ Usp. SEEBiz, *Društvo za promociju znanosti i kritičkog mišljenja: Emisiju Krešimira Mišaka treba ukinuti* (11.01.2013) www.seebiz.eu/drustvo-za-promociju-znanosti-i-kritickog-misljenja-emisiju-kresimira-misaka-treba-ukinuti/ar-54247/ (05.02.2015); *Društvo za promicanje znanosti i kritičkog mišljenja za Čuda prirode: »Nastojimo biti otvorena uma, ali ne toliko da nam mozak ispadne«* (22.12.2012), <http://cudapriode.com/portal/iu/4276-drutvo-za-promociju-znanosti-i-kritickog-miljena-qnastojimo-biti-otvorena-uma-ali-ne-toliko-da-nam-mozak-ispadneq> (05.02.2015); www.pzkm.org/ (05.02.2015)

protiv Crkve i svake religije, a i protiv države, autoriteta i sl. Oni u svojoj »kritičnosti i toleranciji« idu dotle da traže raskid Vatikanskih ugovora između Hrvatske i Svete stolice s obrazloženjem da se Vatikanski ugovori bave promoviranjem svjetonazora jedne vjeroispovijesti u obrazovanju, školstvu i znanstvenim ustanovama.

V.

Otkuda razlozi za takav agresivan ateizam? Kampanje ateista u Europi kre-nule su 2009. godine s natpisima na autobusima, zgradama i sl. »Nema Boga, uživaj u svom životu«. Platformu za takve postupke nudi Rezolucija Vijeća Europe br. 1580 od 4. listopada 2007. godine.¹⁹ U toj se Rezoluciji kaže: »Znanstveni pristup još uvijek nije dobro shvaćen i to ohrabruje razvoj svih vrsta fundamentalizma i ekstremizma« (br. 12). Preporučuje se da članice Vijeća Europe promoviraju i brane »objektivno znanje« te da se na sve načine odupru religioznim tumačenjima koja se protive znanstvenoj istini i »objektivnom znanju« (st. 2, čl. 2). Svaka se religija može tretirati kao »fundamentalizam«, a protiv fundamentalizma se mora boriti svim sredstvima. Ateisti tvrde da je navodno »znanstveno« dokazano da su ateisti inteligentniji od religioznih ljudi. Ateizam postaje jedna vrsta religije i fundamentalizma.²⁰ Scijentizam se proglašava jedinom pravom istinom.

Što je to scijentizam? Naziv dolazi od riječi latinske riječi *scientia* (znanost). Koncem 19. st. kada je nastao imao je pozitivno značenje, a označavao je shvaćanje prema kojemu se uz pomoć prirodoznanstvenih metoda može doći do odgovora na sva pitanja. Uz to, scijentizam vjeruje da je znanstvena spoznaja jedino pravo znanje i da mimo znanosti ne postoji racionalan i objektivan način istraživanja stvarnosti. Stoga se znanstvene istine prikazuju kao konačne i neupitne istine.

Budući da je za znanstvenu spoznaju karakteristično da je to iskustvena spoznaja, onda činjenično znanje čini osnovu za svaku spoznaju svijeta. Za scijentiste ne postoji ništa što bi moglo biti izvan područja znanosti pa je scijentizam vrsta redukcionizma koja čitavu stvarnost reducira na empirijsko područje zbilje. Sva spoznaja koja nije dobivena primjenom prirodoznanstvenih metoda

¹⁹ Usp. Tom SORELL, *Scientism. Philosophy and the infatuation with science*, Routledge, London – New York, 1991; Opasnosti kreacionizma u obrazovanju, rezolucija Vijeća Europe (14.04.2009) <http://sekularizam.org/opasnosti-kreacionizma-u-obrazovanju-rezolucija-vijeca-europe.html> (05.02.2015); NurIzin, *Resolution 1580* (26.01.2012), <http://nurizin.deviantart.com/art/Resolution-1580-281687835> (05.02.2015); *The dangers of creationism in education* (04.10.2017), <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta07/ERES1580.htm> (05.02.2015).

²⁰ Usp. Alister McGRATH, Joanna COLLICUT McGRATH, *Dawkinsova iluzija? Ateistički fundamentalizam i nijekanje božanskog*, Zagreb, Teovizija, 2012.

posve je besmislena. Tako za scijentiste iskazi filozofije, teologije, religije postaju sasvim besmisleni.

No, scijentisti vjeruju da znanost nema granica i da se može proširiti na ona područja koja do sada nisu ulazila u znanost. Sve će postati dio znanosti. Znanost će tako postati vrhovni sudac o svemu i svačemu pa ako ona kaže da je nešto istina onda to tako mora biti. Znanost tako, u scijentističkom tumačenju, postaje vrsta mita, naime mita sigurnog napretka.

Znanost ne može opisati sve. Pa čak ni najtemeljnije stvari. Ona još ne zna kako i zašto počinje život. Ne može opisati ni ljudsku prirodu. Ona opisuje samo materijalni, fizički svijet. A što je s umom, mišljenjem, vjerovanjima, smislom, moralom, umjetnošću, intuicijom i sl.? Te duhovne stvarnosti teško mogu biti predmeti znanstvenog istraživanja. Novi ateisti i scijentisti tvrde da vjera nema racionalne pa prema tome ni znanstvene osnove te da su vjera i znanost suprotstavljene. Ako je to tako, kako je moguće da znanstvenici daju svoj sud o vjeri? Imaju li na to pravo? Scijentisti se služe autoritetom znanosti da bi diskreditirali drukčija uvjerenja, prije svega vjerska. Njihova polemika s religijom zapravo i nema nikakve veze sa znanošću nego prije svega s ideologijom. I to stoga što je scijentizam s filozofskog stajališta protuslovan. Ne može se tvrditi da je scijentizam istinit, a istodobno tvrditi (kao što scijentizam čini) da nijedna tvrdnja nije istinita ako se ne dokaže znanstveno istinitom. Isti kriterij mora vrijediti i za samu tvrdnju da je scijentizam istinit. A to se ne može ni na koji način dokazati. U to se samo može vjerovati. Scijentizam je, dakle, vrsta religije ili svjetonazora. A to sa znanošću, kako je scijentisti shvaćaju, nema nikakve veze. Scijentizam se, prema tome, ne smije poistovjećivati sa znanošću, iako se ponekad ti izrazi rabe kao istoznačnice.

Kritike na scijentizam i »novi ateizam« ne dolaze samo iz suprotnih krugova nego i iz njihovih vlastitih redova. Ateistički filozofi takva ekstremna scijentistička i ateistička stajališta nazivaju vrlo slabom »amaterskom filozofijom«, »običnom ignorancijom«, »bezvrijednim« tekstovima i sl.

U Hrvatskoj, pored novih ateista, postoje i druga fundamentalistička gledišta o odnosu znanosti i vjere. To je vjerski fundamentalizam ili fideizam koji se najčešće izražava u obliku pristajanja uz kreacionizam i inteligentni dizajn.²¹ Najviše ga zastupaju pripadnici raznih protestantskih denominacija.

No postoji i odgovor na napade »novih ateista« i scijentista i na shvaćanja drugih znanstvenih fundamentalista. Neke skupine u akademskoj zajednici u Hrvatskoj promiču raspravu o odnosu znanosti i religije, dijalogu i toleranciji.²²

²¹ Usp. Ronald L. NUMBERS, *The creationists. From scientific creationism to intelligent design*, Cambridge – London, Harvard University Press, Mass., 2006; Michael POOLE, *Novi ateizam. Deset argumenata koji ne drže vodu*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2014; Stipe KUTLEŠA, Scijentizam kao nova religija, *Vijenac*, 32 (2015) 544, 3; www.udrugapostanak.ucoz.com; www.beta-nija.hr; kreacionizam.blogger.index.hr; www.creationism.org/croatian/creationism_faq_hr.htm.

²² Usp. Studijska grupa Znanost i duhovnost Sveučilišta u Zagrebu, <http://sgss.phy.pmf.unizg.hr/> [SGSS_home_under_construction.htm](http://sgss_home_under_construction.htm); <http://sgss.phy.pmf.unizg.hr/index.htm>.

Njihovi predstavnici ističu da ne postoje načelne zapreke dijalogu između religije i znanosti. Iako se dijalog između znanosti i religije u Hrvatskoj uspostavio, on još nije ostvaren u svojoj punini. Tema odnosa znanosti i religije sve se više susreće u tiskanim i elektroničkim medijima.²³ Objavljuju se knjige, članci u časopisima, internetskim portalima, a emitiraju se i rijetke emisije na radiju i televiziji.

---

²³ Usp. http://petar.ffdi.hr/~gvilov/osobna/meni/postanak_zivota/znanost.htm; <http://katolik-sdnakace.blogspot.com/>; <http://hrcak.srce.hr/nova-prisutnost>; www.ks.hr/nova-prisutnost. www.udrugapostanak.ucoz.com; www.betanija.hr; kreacionizam.blogger.index.hr; www.creationism.org/croatian/; www.creationism.org/croatian/creationism_faq_hr.htm.